Львівський професійний коледж
готельно-туристичного та ресторанного сервісу

ПОГОДЖЕНО
Циклова комісія викладачів
дисциплін гуманітарного циклу
Протокол № 01 від 27.08.2024

Голова циклової комісії _____ Ірина ГОЛЕЦЬ

ЗАТВЕРДЖУЮ
Заступник директора з НМР

_____ Марія СКОРОБОГАТА

27 серпня 2024 р.

Робоча програма навчальної дисципліни (Силабус)

Назва курсу	**Історія та культура України**
Рівень освіти	Фаховий молодший бакалавр
Галузь знань	18 Виробництво та технології
Спеціальність	181 Харчові технології
Освітньо-професійна програма	Харчові технології
Статус дисципліни	Обов'язкова
Форма здобуття освіти	Денна
Обсяг дисципліни	90 годин
Мова викладання	Українська
Кваліфікація	Фаховий молодший бакалавр з харчових технологій
Викладач	Афтанас Андрій Андрійович
Контактний телефон	+38(098) 4610134
E-mail	aftanas1995@gmail.com

Загальна інформація

Розподіл за видами занять та годинами навчання	➢ 30 годин лекцій ➢ 15 годин семінарських занять ➢ 45 години самостійної роботи
Мова викладання	Українська
Посилання на сайт дистанційного навчання	https://classroom.google.com

Очікувані результати навчання	**Знати:** • основні етапи історичного розвитку українського народу від найдавніших часів до сучасності; • ключові події, явища, процеси політичного, соціально-економічного та культурного життя України; • понятійно-категоріальний апарат історичної науки (держава, етнос, культура, цивілізація, соборність тощо); • закономірності розвитку української культури в європейському контексті; • роль видатних діячів у становленні української державності та культури. **Вміти:** • аналізувати історичні джерела, документи, матеріальні пам'ятки культури; • визначати причинно-наслідкові зв'язки історичних подій; • співвідносити історичні події України з європейським і світовим контекстом; • порівнювати культурні явища різних епох; • формулювати власну позицію щодо історичних фактів і процесів.
Форма навчання	денна

Опис дисципліни

1. Інформація про дисципліну: Дисципліна покликана сприяти формуванню у студентів наукового світогляду, розвитку історичного мислення та вихованню відповідальних громадян і патріотів України. Курс охоплює вивчення суспільно-політичних, соціально-економічних і культурних процесів, що відбувалися на різних етапах становлення українського народу й державності. Отримані знання ґрунтуються на сучасних досягненнях історичної науки та гуманітаристики, відображають актуальні підходи до дослідження минулого українського суспільства та сприяють розумінню закономірностей його розвитку.

Мета курсу: у студентів цілісного уявлення про історичний шлях українського народу, розвиток його державності, духовних і культурних традицій у контексті загальноєвропейського цивілізаційного процесу.

Цілі курсу: забезпечити засвоєння студентами системи знань про історичний розвиток українського суспільства та культури, формуванні історичної пам'яті, наукового світогляду й громадянської відповідальності.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати:**

- основні етапи історичного розвитку українського народу від найдавніших часів до сучасності;
- ключові події, процеси й явища політичного, соціально-економічного та культурного життя України;
- основні закономірності становлення та розвитку української державності;
- роль і внесок видатних історичних діячів у процес формування української нації та держави;

• головні напрями розвитку української культури – літератури, мистецтва, освіти, науки, релігії; • місце й значення України у світовому історико-культурному процесі; • понятійно-категоріальний апарат історичної науки (історичний • процес, цивілізація, етнос, культура, нація, державність тощо); • сучасні концепції, підходи та досягнення історичної науки у вивченні • минулого українського суспільства; • основні історичні джерела та методи їх критичного аналізу.
Інтегральна компетентність **ІНТ** Здатність вирішувати типові спеціалізовані задачі в харчовій галузі, організовувати та вести технологічні процеси харчових і суміжних виробництв, що вимагають застосування теоретичних основ і практичних навичок, систем управління якістю та безпечністю харчової продукції, нести відповідальність за результати своєї діяльності У результаті вивчення дисципліни студент набуває таких **загальних компетентностей:** **ЗК1.** Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. **ЗК2.** Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя. **ЗК4.** Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово. **ЗК7.** Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями. **Спеціальні компетентності:** **СК6.** Здатність заповнювати обліково-звітну документацію і проводити технологічні та економічні розрахунки. **СК8.** Здатність дотримуватися вимог законодавства та використовувати нормативно-технічну документацію в галузі харчових технологій.
Програмні результати навчання: **РН17.** Спілкуватися та укладати ділову документацію державною та іноземною мовами, зокрема з професійних питань.

4.Технічне й програмне забезпечення /обладнання. Для вивчення дисципліни використовуються комп'ютери або ноутбуки з доступом до інтернету, проектор, екран та акустична система для демонстрації навчальних матеріалів. Студенти працюють з офісними програмами, платформами для дистанційного навчання, цифровими бібліотеками, електронними картами та історичними базами даних. Також використовуються електронні підручники, архівні документи, мультимедійні ресурси та відеоматеріали для наочного опрацювання історичних тем.

1. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1: Історичний розвиток України від найдавніших часів до XVIII ст.
Мета модуля: Сформувати у студентів цілісне уявлення про історичний розвиток українських земель, основні етапи державотворення та суспільно-політичні процеси в Україні до XVIII століття.
Теми, що вивчаються:

1. Найдавніші поселення та ранні цивілізації на території України.
2. Київська держава: становлення державності, політичні й культурні процеси.
3. Галицько-Волинська держава та українські землі у складі іноземних держав.
4. Козацька доба: Запорізька Січ та Визвольна війна під проводом Б. Хмельницького.
5. Українська культура до XVIII століття: література, освіта, релігія, мистецтво.

Очікувані результати модуля:

- знання основних подій і закономірностей розвитку української державності;
- уміння аналізувати історичні джерела та співвідносити їх із сучасними науковими концепціями;
- здатність усвідомлювати зв'язок культурних і історичних процесів із формуванням національної ідентичності.

Змістовий модуль 2: Історія та культура України у XIX–XXI ст.
Мета модуля: Ознайомити студентів із розвитком України в новітню добу, формуванням сучасної державності та культурних традицій у XIX–XXI ст.
Теми, що вивчаються:

1. українські землі у складі Російської та Австро-Угорської імперій.
2. українська революція 1917–1921 рр. та формування державних інституцій.
3. Україна в міжвоєнний період та Друга світова війна.
4. повоєнний період та здобуття незалежності України.
5. Сучасна культура України: література, мистецтво, освіта, наука та цифрові практики.

Очікувані результати модуля:

- знання головних подій, процесів і тенденцій розвитку української державності та культури;
- уміння критично оцінювати історичні та культурні явища та співвідносити їх із сучасністю;
- здатність застосовувати знання історії та культури для формування професійних, етичних та громадянських компетентностей.

2. Схема курсу

Модуль	Тема	Лекції (год)	Семінарські (год)	Самостійна робота (год)	Всього годин
Модуль 1: Історичний розвиток України від найдавніших часів до XVIII століття	1. Найдавніші поселення та ранні цивілізації	2	1	5	8
	2. Київська держава: державність, політика, культура	3	1	5	9
	3. Галицько-Волинська держава та українські землі у складі іноземних держав	3	1	5	8
	4. Козацька доба: Запорізька Січ та Визвольна війна	3	1	5	9
	5. Українська культура до	3	2	5	10

	XVIII ст.: література, освіта, релігія, мистецтво				
Разом по модулю 1		**15**	**6**	**25**	**46**
Модуль 2: Історія та культура України у XIX–XXI століттях	1. Українські землі у складі Російської та Австро-Угорської імперій	3	2	4	9
	2. Українська революція 1917–1921 рр. та формування державних інституцій	3	2	4	9
	3. Україна в міжвоєнний період та Друга світова війна	3	2	4	9
	4. Повоєнний період та здобуття незалежності України	3	1	4	8
	5. Сучасна культура України: література, мистецтво, освіта, наука та цифрові практики	3	2	4	9
Разом по модулю 2		**15**	**9**	**20**	**44**
Всього по курсу		**30**	**15**	**45**	**90**

3.Теми семінарських занять

№	Тема семінару	Модуль	Тривалість (год)	Очікувані результати
1	Найдавніші поселення на території України: археологічні відкриття та джерела	Модуль 1	2	Студент вміє аналізувати археологічні дані та співвідносити їх із історичними джерелами
2	Русь-Україна: державність та політичні процеси	Модуль 1	2	Студент аналізує причини піднесення Русі-України та особливості її державного устрою
3	Література та культура Галицько-Волинської держави	Модуль 1	2	Студент розпізнає основні культурні явища та вміє пояснювати їх значення для розвитку культури
4	Козацька доба: Запорізька Січ та Визвольна війна Б. Хмельницького	Модуль 1	2	Студент аналізує причини і наслідки визвольних змагань та роль козацтва в державотворенні
5	Українські землі у складі Російської та Австро-Угорської імперій	Модуль 2	2	Студент вміє оцінювати політичний та соціальний стан українських земель у XIX ст.
6	Українська революція 1917–1921 рр. та формування державних інституцій	Модуль 2	2	Студент аналізує ключові події революції та процеси державотворення
7	Україна в міжвоєнний період та Друга світова війна	Модуль 2	2	Студент вміє співвідносити історичні події з їхнім впливом на сучасну культуру та національну ідентичність
8	Сучасна культура України: освіта, мистецтво, наука, цифрові практики	Модуль 2	1	Студент аналізує сучасні культурні процеси та їх значення для професійної та громадянської компетентності

4. Самостійна робота

Модуль 1: Історичний розвиток України до XVIII століття

1. Дослідження археологічних пам'яток ранніх цивілізацій на території України: порівняння культурних знахідок.
2. Аналіз політичного устрою Русі-України та роль князів у формуванні державності.
3. Галицько-Волинська держава: вивчення причин її піднесення та падіння.
4. Козацька доба: історичне значення Запорізької Січі та Визвольної війни Б. Хмельницького.
5. Література та освіта до XVIII ст.: вплив на формування української культури.

Модуль 2: Історія та культура України у XIX–XXI ст.

6. Політичний та соціальний стан українських земель у складі Російської та Австро-Угорської імперій.
7. Українська революція 1917–1921 рр.: аналіз основних подій та ключових постатей.
8. Україна в міжвоєнний період: порівняння політичних, економічних та культурних процесів.
9. Друга світова війна: вплив на розвиток української культури та національної ідентичності.
10. Повоєнний період: становлення сучасної державності та освіти в Україні.
11. Сучасна українська культура: література, мистецтво, освіта та наукові досягнення.
12. Цифрові практики у вивченні історії та культури України: робота з електронними джерелами та архівами.

5. Індивідуальні завдання

1. Підготувати реферат на тему: «Витоки української державності у контексті європейської цивілізації».
2. Створити презентацію «Київська Русь як перша форма української державності».
3. Розробити історичну карту розвитку території України від IX до XXI ст.
4. Написати есе «Роль культури в національному відродженні українського народу».
5. Підготувати біографічне дослідження видатної історичної постаті (на вибір студента).
6. Створити порівняльну таблицю «Особливості державного устрою Київської Русі та Галицько-Волинського князівства».
7. Підготувати аналіз історичного джерела (літопису, універсалу, грамоти, конституційного акта).
8. Провести міні-дослідження: «Українське козацтво як феномен європейської військової культури».
9. Розробити хронологічну стрічку ключових подій української історії від X до XXI ст.
10. Створити інфографіку «Розвиток української культури в різні історичні епохи».
11. Написати есе-дискусію «Європейські цінності в українській культурній традиції».
12. Підготувати огляд архітектурної спадщини України (від давньоруської доби до модерну).
13. Створити віртуальний музейний тур (презентація або відео) однієї з культурних пам'яток України.
14. Підготувати таблицю історико-культурних пам'яток ЮНЕСКО в Україні.
15. Провести міні-дослідження «Українська освіта і наука у XIX – на поч. XX ст.».
16. Створити мультимедійну презентацію «Українська культура в умовах радянської системи».
17. Підготувати аналітичний огляд політики незалежної України у сфері культури та пам'яті.
18. Написати есе «Культура Майдану як форма сучасної національної ідентичності».
19. Провести інтерв'ю з місцевим істориком або музейним працівником про збереження історичної спадщини.
20. Розробити тематичний міні проєкт «Мій регіон у загальноукраїнському історико-культурному процесі».

6. Методи навчання

Методи навчання у курсі поєднують лекційні, практичні та самостійні форми роботи. Лекції проводяться з використанням презентацій, схем, хронологій та відеоматеріалів для пояснення історичних подій і культурних процесів. На практичних заняттях і семінарах студенти аналізують історичні джерела, обговорюють документи та беруть участь у дискусіях і кейс-розборах. Самостійна робота передбачає написання рефератів, есе, створення презентацій, хронологій і роботу з цифровими

ресурсами. Інтерактивні методи включають групові обговорення, дебати, рольові ігри та мультимедійні завдання для розвитку аналітичного та критичного мислення.

7. Методи контролю

Контроль знань і навичок студентів здійснюється для оцінювання рівня засвоєння навчального матеріалу, формування компетентностей та підготовки до самостійної професійної діяльності. Методи контролю включають:

1. Поточний контроль:

- **усні опитування** на лекціях та практичних заняттях для перевірки розуміння ключових понять і фактів;
- **тести та контрольні роботи** з тем модулів для оцінки знань з історії та культури України.
- **аналіз письмових завдань** (реферати, есе, аналітичні записки) для оцінки уміння критично працювати з джерелами;
- **практичні завдання** на семінарах: робота з документами, створення хронологій тощо.

2. Контроль змістового модулю.

При виконанні модульних (контрольних) завдань оцінці підлягають: тести, виконання письмових завдань під час проведення контрольних робіт, інші завдання.

3. Підсумковий контроль.

Формою підсумкового контролю з дисципліни «Історія та культура Україний» є екзамен.

Оцінювання учнів здійснюється відповідно до 12-бальної шкали оцінювання знань учнів (згідно з «Положенням про критерії та порядок оцінювання навчальних досягнень учнів у Львівському професійному коледжі готельно-туристичного та ресторанного сервісу»).

8. Розподіл балів, які отримують студенти

Оцінювання результатів навчання студентів здійснюється за **дванадцятибальною шкалою**.

Протягом семестру оцінюються:

- рівень володіння теоретичними знаннями, що їх можна виявити під час усного чи письмового опитування, тестування;
- рівень умінь використовувати теоретичні знання під час розв'язування задач;
- зміст і якість творчих робіт студентів (рефератів, проектів, творчих презентаційних робіт).

8.1 Схема нарахування балів з дисципліни

Навчальні досягнення здобувачів характеризуються за такими рівнями:

I. *Початковий рівень*: відповідь здобувача при відтворенні навчального матеріалу елементарна, фрагментарна, зумовлена нечіткими уявленнями про предмети і явища; діяльність студента здійснюється під керівництвом викладача.

II. *Середній рівень*: знання неповні, поверхові; здобувач відтворює основний навчальний матеріал, але недостатньо осмислено, має проблеми з аналізом та формулюванням висновків; здатний виконувати завдання за зразком.

III. *Достатній рівень*: здобувач знає істотні ознаки понять, явищ, закономірностей, зв'язки між ними, самостійно застосовує знання у стандартних ситуаціях, уміє аналізувати, робити висновки, виправляти допущені помилки. Відповідь студента повна, логічна, обґрунтована; розуміння пов'язане з одиничними образами, не узагальнене.

IV. *Високий рівень*: здобувач має глибокі, міцні, узагальнені знання про предмети, явища, поняття, теорії, їхні суттєві ознаки та зв'язок останніх з іншими поняттями; здатний використовувати знання як у стандартних, так і в нестандартних ситуаціях.

8.2 Умови нарахування балів

Рівні навчальних досягнень студентів	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів
Початковий	1–3	Студент засвоїв мінімальний обсяг знань, відповідає лише на прості

		питання, допускає багато помилок, не здатен робити висновки і системно аналізувати інформацію.
Середній	4–6	Студент засвоїв базовий обсяг знань, відповідає на більшість простих запитань, робить окремі висновки, але потребує допомоги при складних завданнях.
Достатній	7–9	Студент добре засвоїв матеріал, володіє теорією та вміє застосовувати знання на практиці, допускає незначні помилки, здатен робити висновки.
Високий	10–12	Студент повністю засвоїв матеріал, демонструє аналітичне мислення, самостійно робить висновки, застосовує знання у складних ситуаціях, відповідає на більшість запитань правильно.

8.3. Критерії підсумкового оцінювання

Підсумкове оцінювання студентів на екзамені передбачає оцінку знань теоретичного матеріалу, аналітичних навичок, аргументованості відповідей, структурованості та логіки викладу, а також використання знань із самостійної роботи та практичних завдань. Студенти оцінюються за умінням правильно застосовувати історичні терміни, аналізувати джерела, порівнювати факти та робити логічні висновки. Важливою є здатність обґрунтовувати відповіді, наводити приклади та пояснювати причинно-наслідкові зв'язки. Екзамен може проводитися у письмовій або усній формі, а максимальна оцінка становить 12 балів. Високі бали отримують ті студенти, які демонструють глибоке розуміння матеріалу та вміння застосовувати знання у різних ситуаціях.

9. Методичне забезпечення

Методичне забезпечення курсу включає навчальну та робочу програми дисципліни, силабус, тематичні плани, методичні рекомендації до семінарських занять і самостійної роботи. Використовуються навчальні посібники, збірники історичних документів, карти, хронологічні таблиці, тестові завдання та контрольні питання. Для ефективного засвоєння матеріалу застосовуються мультимедійні презентації, цифрові ресурси, відеолекції, онлайн-архіви та інтерактивні освітні платформи.

Питання до екзамену	1. Найдавніші археологічні культури на території України. 2. Основні племінні союзи східних слов'ян. 3. Фактори становлення Київської держави.

	4. Дати правління князя Володимира Великого. 5. Значення діяльності Ярослава Мудрого. 6. Причини розпаду Русі-Україні. 7. Історична роль Галицько-Волинської держави. 8. Особливості економічного розвитку Галицько-Волинської держави. 9. Вплив монголо-татарських навал на українські землі. 10. Литовсько-Руська держава: особливості. 11. Етапи розвитку козацтва в Україні. 12. Соціальні та політичні причини Визвольної війни Б. Хмельницького. 13. Наслідки Берестейської унії 1596 року. 14. Роль Запорізької Січі в українській самобутності. 15. Відомі літописці Київської Русі. 16. Роль церкви у культурі та освіті до XVIII століття. 17. Архітектурні пам'ятки Київської Русі. 18. «Руська правда» та її значення. 19. Видатні діячі культури доби козацтва. 20. Роль міст у розвитку економіки України до XVIII століття. 21. Поширення освіти серед шляхти та духовенства. 22. Література Галицько-Волинської держави. 23. Основні торговельні шляхи Київської Русі. 24. «Січова демократія» та її особливості. 25. Вплив культурних процесів на формування національної свідомості. 26. Політична ситуація українських земель у XIX столітті. 27. Соціальні та економічні проблеми селянства у XIX столітті. 28. Роль української інтелігенції у національному відродженні. 29. Ключові постаті національного руху XIX століття. 30. Центральна Рада: головні завдання. 31. Основні події Української революції 1917–1921 рр. 32. Зміни в державному устрої у міжвоєнний період. 33. Наслідки Другої світової війни для України. 34. Повоєнне відновлення культури та освіти. 35. Головні культурні діячі XX століття. 36. Формування сучасної української державності після 1991 року. 37. Ключові події становлення незалежної України. 38. Рух за державну незалежність України: значення. 39. Наукові та освітні досягнення сучасної України. 40. Розвиток української літератури у XX–XXI століттях. 41. Сучасні культурні традиції України. 42. Цифрові практики в історії та культурі. 43. Роль музеїв та архівів у збереженні пам'яті. 44. Зміни у системі освіти після здобуття незалежності. 45. Сучасні мистецькі проекти, що популяризують українську культуру. 46. Культурна дипломатія України. 47. Вплив глобалізації на українську культуру та ідентичність. 48. Інтеграція української культури у світовий культурний процес. 49. Виклики для української культурної спадщини сьогодні.

Політика навчальної дисципліни

Академічна доброчесність	Атмосферу довіри, взаєморозуміння, взаємоповаги потрібно будувати щоденно. Політика навчального закладу спрямована на академічну доброчесність, прозорість та законність діяльності. Задля цього розроблено та впроваджено: 1. Положення про організацію освітнього процесу у Львівському професійному коледжі готельно-туристичного та ресторанного сервісу 2. Положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти у Львівському професійному коледжі готельно-туристичного та ресторанного сервісу 3. Положення про академічну доброчесність та корпоративну етику у Львівському професійному коледжі готельно-туристичного та ресторанного сервісу 4. Положення про внутрішній моніторинг якості підготовки фахівців у Львівському професійному коледжі готельно-туристичного та ресторанного сервісу 5. Положення про запобігання академічного плагіату у Львівському професійному коледжі готельно-туристичного та ресторанного сервісу 6. Антикорупційна програма Львівського професійного коледжу готельно-туристичного та ресторанного сервісу 7. Положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції 8. План заходів по запобіганню та протидії корупції у Львівському професійному коледжі готельно-туристичного та ресторанного сервісу.
Пропуски занять	Відпрацювання пропущених занять відбувається у перший день за графіком консультацій викладача з навчальної дисципліни.
Виконання завдання пізніше встановленого терміну	Всі завдання здаються у встановлений термін, за винятком поважної причини у студента.
Невідповідна поведінка під час заняття	Вирішується згідно з чинним законодавством України, Статутом Коледжу.
Додаткові бали	Виставляються під час семінарських занять за оригінальні відповіді студентів із заявленої теми.
Неформальна освіта	Участь у тренінгах, курсах, семінарах, гуртках, волонтерських або професійних програмах, онлайн-курсах, культурних чи громадських ініціативах.

10. Рекомендована література

Базова:

1. Бойко О. Д. *Історія України: Посібник для студентів вищих навчальних закладів.* – К.: Академвидав, 2022.
2. Гуржій О. І., Смолій В. А. *Історія України: з найдавніших часів до сьогодення.* – К.: Либідь, 2021.
3. Крип'якевич І. *Історія України.* – Львів: Світ, 2019.
4. Субтельний О. *Україна: Історія.* – К.: Либідь, 2020.
5. Турченко Ф. Г., Мороко В. М. *Історія України: навчальний посібник.* – К.: Генеза, 2023.
6. Власов В. С. *Історія України: підручник для студентів ЗВО.* – К.: Освіта, 2021.
7. Грицак Я. *Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX–XX століття.* – К.: Генеза, 2021.
8. Литвин В. М. *Історія України.* – К.: Наукова думка, 2020.

9. Шевченко Л. І. *Історія української державності.* – Харків: Ранок, 2019.
10. Кульчицький С. В. *Історія України: сучасне бачення.* – К.: Темпора, 2022.

Допоміжна:

1. *Історія української культури: у 5 т.* – К.: Наукова думка, 2019.
2. Попович М. *Нарис історії культури України.* – К.: АртЕк, 2020.
3. Плохій С. *Брама Європи: Історія України від скіфських воєн до незалежності.* – Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2022.
4. Касьянов Г. *Україна 1991–2021: На шляху до себе.* – К.: Laurus, 2021.
5. *Культурна спадщина України: енциклопедичний довідник.* — К.: Видавництво «Україна», 2020.
6. Кучеренко А. М. *Історія та культура України: методичні матеріали для студентів технічних спеціальностей.* – К.: НТУУ «КПІ», 2021.

Інтернет-ресурси

1. Електронна бібліотека Українського інституту національної пам'яті — https://uinp.gov.ua
2. Електронна бібліотека «Історія України» НАН України — http://resource.history.org.ua
3. Освітній портал «Історична правда» — https://www.istpravda.com.ua
4. Електронна бібліотека Верховної Ради України — https://zakon.rada.gov.ua
5. Український національний портал «Музейний простір України» — https://prostir.museum